

Mikó Imre: *Akik előttem jártak*. Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1976. 351 l.

A szülőföld vonzásában, az elődök szellem-árnyékában válhat egy emberi élet igazán teljessé. Ezt jelzi és példázza Mikó Imre, *Akik előttem jártak* című könyve, melyben a szerző öt fejezetben (I. Ifjúsági mozgalmak; II. Jog és közélet; III. Irodalmi publicisztika; IV. Művelődés, művészet; V. Élő történelem) a hazai, immár klasszikussá lett emlékirat-hagyományokat folytatja, nemesíti. „Az önéletíró magát ajánlja, én önéletírás helyett ajánlom azokat, akik előttem jártak.” Szülőföldnek és haladó múltjának, maradandó közéleti és közművelődési mozgalmaknak, ősöknek, szellemi és vérszerinti rokonoknak, át- és megélt eseményeknek állít igaz emléket ez a könyv. „Azok közül, akik előttem jártak, azokat választottam ki, akik nemcsak előttem jártak, hanem akiknek igyekeztem is a nyomukba lépni. S nemcsak elődökről lesz szó, mert egyesek közülük fiatalabbak, mint én, hanem általában olyanokról, akik valamilyen téren messzebbre jutottak nálam... Hozzájuk illő módon emlékezem róluk, s elmondom azt, amit ők nem mondhatnak el magukról” — írja Mikó Imre könyve Ajánlásában.

Huszonhat arckép és egy csoportkép látható a borítólapon, és ne vegye tőlünk senki rossz néven, ha itt csak az unitáriusokkal foglalkozunk. Ez a csoportosítás egyben arra is utal, hogy milyen súllyal vettek részt az unitáriusok századunk első felének irodalmi, művészeti és tudományos közéletében.

„Az életet előbb alakítani kell, aztán megírni. Ha majd lesz miről beszámolni, ismét írni fogok... Megírom a családot is, a gazdaságot is, egész Mészköt megírom” — mondotta a lelkész, szociológus, író Balázs Ferenc, akkor, amikor már mögötte volt a *Bejárom a kerek világot*. „Az én igazi utazásom akkor kezdődött meg, amikor a vilájáró út porát leráztam magamról” — írja Aranyos-menti megtelepedésében. Őt esztendei világszertei vándorlás után megkezdi itthoni utazását, keresve-kísérletezve a szociális élet helyes-jó formáját a szövetkezeti formában. „Meggyőződése — írja Mikó Imre —, hogy a falu az emberi élet legtermészetesebb, legtermékenyebb társadalmi egysége, s azt keresi, »miképpen lehetne a falut, ahol az emberek többsége él, átvezetni a közös gazdálkodás síkjára«. A szövetkezeti mozgalom útján akar eljutni oda... Külön regény az, ahogy Balázs Ferencnek meg kellett küzdenie a felülről és alulról egyaránt támadó önzéssel, kicsinyességgel, maradisággal.“ Mindez nem csüggesztette. Hirdette: „Lenni kevesek megértette, többeknek kovásza, sokak testében a tövis.“ „Szent? — kérdi Mikó Imre — Ez ellen ő maga is tiltakoznék. Apostol? Örült, amikor annak nevezték.“ Mielőtt harminchat évesen meghalt volna: megírt mindent (Rög és nagyvilág).

Tizenhét erdélyi fiatal író anyagi támogatásával jelent meg 1936-ban *Bözödi György Székely bánja* című könyve, éppen akkor, amikor a falukutató szociográfiai és szociológiai írásműveltség és érdeklődés teli virágzásban volt. A népe iránti szeretet és aggodás indítja a történelmi-szociográfiai tanulmány megírására. „...bár eredeti kutatásokat nem végzett, az anyag csoportosítása és a szellem, ami a könyvet átjárja, mégis új és meglepő.“ A könyv a falut kutató mozgalom lelkesítője, tényfeltáró példaképe lett. „...minden oldala a szerző népe iránti felelősségérzetét és kritikai szeretetét tükrözi“ (Székely bánja).

Az emlékezés melegségével íródott a kor- és fegyvertárs Szabédi (Székely) László indulásáról szóló írás. Mikó Imre visszaemlékező cikke az iskolaévek, a

pályakezddés távolából csírázik, onnét, ahonnét Székely László útra kelt: a kolozsvári unitárius kollégiumból. A kollégium híres-neves „Krizsa-Önképzőköre“ és ennek újsága, a Remény „Krizsa János és Szentiváni Mihály reformkori hagyományaira tekintett vissza“. Ebből az önképzőköri közösségből indult különös-szép pályájára Kemény János, a marosvécsi mecénás, ez volt az életút küszöbe a neves atomfizikusnak, Borbély Samunak, itt szavalt és nyert Ady-verssel díjat Kovács György, a nép művésze... és innét indult Székely László, ebből az önképzőkörből, melynek egy ideig elnöke is volt. Érettségi és külföldi tanulmányút után látszólag a bizonytalanságok, értetlenségek éveit következnek Székely László életében. Pedig a felkészülés, az érlelődés időszaka volt ez azon ember számára, kit Mikó Imre így jellemez: „Két ritka tulajdonság egyesült benne: az erkölcsi tisztaság és — mondjuk ki — a zsenialitás.“ 1933-ban Balázs Ferenc mészki otthonában baráti megbeszélés zajlott le, melynek ürügye és fő témája: mindenki mondja el világnézését... „Balázs Ferenc a világfolyamat célját abban látta, hogy a benne részt vevő egyének magukat az egész mindenséggel azonosítani tudják. A végső cél tudatában magunk elé kisebb, életünkben megvalósítható cél-állomásokat kell tűzünk, ilyen a kisközösségek harmonikus kifejllesztése. Utána Székely László következett. Felfogása szerint a mindenség fejlődése egy bizonyos ösharmóniának a megbontása felé halad — tehát éppen ellenkező irányba, mint ahogy Balázs Ferenc mondta. Az egyének szembe kerülnek egymással, de a fejlődésnek egy magasabb fokán megszünnék vélt érdekeik érvényesítéséért egymás ellen harcolni. Székely László tehát hegeli dialektikájával ugyanoda jutott, mint Balázs Ferenc az ő egyenes vonalú társadalomfejlődésével...“ Az utóbb megismert „Szabédi név nemcsak a származás népi gyökereire utalt, hanem szárnnyakat is adott Székely Lacinak“, aki „Ígéret volt arra, hogy harmincévi pusztai vándorlás után előbb-utóbb kiderül, hogy itt nem valami közönséges voluntörőről van szó, hanem olyan íróról, akinek minden tehetsége megvan ahhoz, hogy a szellemi élet élére kerüljön, míg mások a hatalom birtokában is eltörpülnek mellette...“ (Szabédi, amikor még Székelynek hívták).

Kelemen Lajos: a könyvtáros és kollégiumi tanár, a múzeumi és levéltári főigazgató, a történettudós és akadémikus „a múlt embereiről úgy tudott beszélni, mintha kortársai lettek volna, a jelen emberben nemcsak kortársat, hanem leszármazottat is látott“. Félelmetes-pontos tudása vonatkozott az időméli eseményekre, azoknak részleteiben annyira el tudott merülni, hogyha arról beszélt az érdeklődőknek, úgy tűnt: valaki ittrekedt, ittmaradt korabeli szólna a néhány százévnnyi átélt eseményről. „Hosszú élete folyamán mindég a saját fejével gondolkodott, és halálos komolyan vette a történelmi igazságot... Közvéleményt alakított, köztudatot formált...“ Írásos dolgozatai, legendás emlékezőtehetsége és tudása, közkedvelt városnéző-kiszállásai — mindezek a tanítványok tanítványainak őrző-ápoló emlékében élnek, annak a Kelemen Lajosnak, aki „egyformán sütött mindenkire, mint a nap az égen“. Egy emberöltőn át tanította és élte a haladó hagyományok tiszteletét, a hazaszeretetet, az emberséget (Kelemen Lajos közöttünk).

Negyven éven át volt tanára, huszonötön keresztül pedig igazgatója a kolozsvári unitárius főgimnáziumnak (a mai Brassai Sámuel Líceumnak): *Gál Kelemen*. Pedagógus volt: „pedagógiai téren hagyományos tekintélyvel rendelkező ragaszkodott“, filozófiai tudását „a német idealizmus bölcselétéből merítette“. Történelmi szakírással is foglalkozott. Tanulmányok egész sorát jelentette meg. Ezek közül igen figyelemreméltóak a Brassai Sámuelről szólók. Nyugdíjaztatása után írta meg a mindmáig forrásértékű, értékre és terjedelemlre is legnagyobb munkáit: *A Kolozsvári Unitárius Kollégium története I.—II.* Kolozsvár, 1935; *Kilyéni Ferenc József élete és kora.* Kolozsvár, 1936; *Jakab Elek élet és jellemrajza,* Kolozsvár, 1938 (Gál Kelemen, az igazgató).

Nagy Albertről és Benczédi Sándorról, a festőről és a szobrászról is találunk írást a kötetben. „Többet meditáltam, mint dolgoztam, sokkal többet — írja Nagy Albert. — Magamnak úgy felnagyítottam a dolgokat, témákat, hogy ilyen súlyos terhek alatt tényleg csak nagyon lassan haladhattam, akár a csiga a házával...“ „Fából faragott királyfi“ — mondja róla Mikó Imre. „Egész művész volt és egész ember... Sokat töprengett Nagy Albert, amíg utat tört magának az izmusok dzsungelében, s a gondolkodó mindég magános. Ő is az volt, még társadalmi témáinak ábrázolásában is. Meg nem ismétlődő, utánozni is nehéz jelenség.“

„El nem mondott beszéd egy kiállításán“, a Benczédi Sándorén, a „közönség oldaláról... amelyen az agyag, a kő és a fa találkozik“. Tarcsafalva szülötte s a kisplasztika közismert, tisztelt mestere. A szülőfalu Konyhapatakából felhozott kővek Benczédi Sándor vésője alatt „ölelkezőkké és viaskodókká, gyermekét keb-

lére szorító anyává és egész testével gondolkozó alakká változtak át. Egyszerűek, mint az igazság...“ (Fából faragott királyfi, és Benczédi szobrai).

„Az értelmiség szükségyszerűen elhagyja szülőföldjét“, azt, amelyet soha nem maga választ, miként iskoláit is csak ritkán. „Mégis ide nyúlnak vissza, vagyis a tudatos cselekvés előtti rétegekbe, értelmiségi létünk gyökerei. De nemcsak hogy itt eszméltünk magunkra, hanem itt fejlődnek ki azok az érzelmi szálak ember és táj, ember és társadalom között, amelyek később meglassulhatnak ugyan, de hozzájuk az idő múlásával — mert a gyermekkori emlékek maradandóbbak — a legtöbb ember öreg korában vissza-visszatér. Tehát a szülőföld, családi kör, iskola, játszótársak, első benyomások — ez volna a kezdet és a vég“ — írja és hiszi a szülőföldhöz és felebaráthoz mindig hűséges szerző. (Szülőföld és értelmiség).

Veszelszky Iván

Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás. Gondolat, Bp. 1975. 525 l. fordította Pálvölgyi Endre. Az utószót írta Lukács József.

A szerző ismert valláskutató és indológus, a vallástörténelem kiváló művelője. A három részből álló munkájában az öt világvallás ismertetésére vállalkozik. Az elsőben *Az örök világtörvény vallásai* címen a bráhmánizmust, buddhizmust és kínai univerzizmust (konfucianizmus és taoizmus) mutatja be. A második részben *A történeti istenkinyilatkoztatás vallásai* alatt a kereszténységet és az iszlámot tárgyalja. A harmadik rész *Az öt vallás. Ellentétük és azonosságuk* címen az öt világvallás összehasonlító értékelését nyújtja.

Helmuth von Glasenapp az egyes vallások ismertetése során arra törekedett, hogy keletkezésükről és lényegükről pontos, objektív, világos és közérthető leírást adjon, továbbá hogy vázolja azt a metafizikai eszmerendszert, amelyben értelem- és akaratviláguk látható kifejezést nyert. Ehhez általában azokat a dogmatikus szövegeket vette alapul, amelyeket az egyes vallásformák teológusainak többsége mértékadónak tart. Fejtegetései a vallási tanokról, kultuszokról és szokásokról szándékosan leíró jellegűek, mivel a történelmi vizsgálódásoknak nem feladata, hogy egy hitrendszer történetileg kialakult nézeteit és szertartásait továbbköltse, pszichológiai teóriák szellemében szimbolikusan értelmezze, vagy éppen modernizálja. Vizsgálatainál mindig az egyes vallások legfontosabb irataira támaszkodik; leírása tárgyilagos, világos és elgondolkoztató.

A szerző, az öt világvallás összehasonlítása során, hangsúlyozza, hogy az összehasonlító vallástudomány egyetlen vallás totálisigényét sem ismerheti el. Más-különbben is a vallásos elképzelések, koncepciók és körülmények, ha lassan és észrevétlenül is, de folytonosan változtak. Aki arra szorítkozik, hogy a vallásnak csak egyetlen típusával foglalkozzék, az nem ismeri fel, hogy más vallások hívei ugyanazokra az érvekre hivatkozva, ugyanolyan határozottsággal valamennyien a saját meggyőződésüket tartják végérvényesnek és megcáfolhatatlannak. Tarthatatlan ennél fogva az a felfogás, hogy létezhet olyan abszolút vallásforma, amelyre valamennyi embernek át kellene térnie. A szerző találóan idézi a szíami király esetét, akinek XIV. Lajos a misszionáriusokkal levelet küldött, s abban felszólította, csatlakozzék az ő egyedül üdvözítő vallásához. A szíami válaszában vitába szállt vele: „Csodálkoznom kell, hogy az én jó barátom, Franciaország királya, ennyire érdeklődik olyan ügy iránt, amely kizárólag az Istenre tartozik. Vajon a világ mindenható ura akkor, amidőn hasonló testet és lelket adott az embereknek, nem adhatott volna nekik egyazon vallási törvényeket, nézeteket és istentiszteleti formákat is, ha azt akarta volna, hogy a föld minden népe egy és ugyanazon hitet valljon?“

A munka áttekintését segíti elő az összehasonlító táblázat az ismertetett öt vallás tanairól és szokásairól.

Helmuth von Glasenapp értékes munkája vallástörténeti irodalmunk gazdagítását jelenti.

SEMĂNĂTORUL CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R.S. România

Anul 82

Nr. 3—4

1976

CLUJ-NAPOCA

CUPRINSUL

23 August	151
Să ne amintim de 30 Decembrie 1947	153
István Kovács Aniversare în slujba păcii	155

STUDII

Imre Mikó Ferenc Balázs acum ar împlini 75 de ani	158
Ferenc Balázs Credinciosul Dumnezeuului-suflet	159
Imre Mikó Testamentul lui Ferenc Balázs	160
Róbert Dán Bogáti Fazekas Miklós	164
Pál Binder dr. Date privind viața compozitorului Pécsi János (1550—1581)	212

LUCRĂRI OMILETICE

Dr. Vilmos Izsák Mesajul ieslei	214
Dénes Fodor Slujim împreună	215
István Kovács „Îi veți cunoaște după roadele lor“	217
Berta Nyitrai Deák Între două lumini	219
Mózes Lukácsi Omul credincios și străduitor	220
Sándor Kolcsár și György András Scheme de predici	222
VIAȚA BISERICESCĂ	230
ȘTIRI BISERICESTI	235
RECENZII	238

Colectivul de redacție — Editors

Președintele și redactor responsabil: P.S.S. dr. Lajos Kovács, membrii: dr. János Erdő (redactor responsabil adjunct), dr. Árpád Szabó, Dezső Szabó (redactori) și Ferenc Sebe.

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R.S. România

Volume 82

1976

Number 3—4

CLUJ-NAPOCA

CONTENTS

August 23	151
The anniversary of December 30, 1947	153
In the service of peace, I. Kovács	155

STUDIES

Francis Balázs would be now 75 years old, I. Mikó	158
I believe in God, who is Spirit, F. Balázs	159
The will of Francis Balázs, I. Mikó	160
Miklós Bogáti Fazekas, R. Dán	164
Data to the composer of songs, János Pécsi (about 1550—1581), P. Binder	212

SERMONS

The message of the cradle, V. Izsák	214
Together in the service, D. Fodor	215
„You will recognize them by the fruits they bear“, I. Kovács	217
Between two lights, B. Deák Nyitrai	219
The striving and trustful man, M. Lukácsi	220
Sermon outlines, S. Kolcsár and Gy. Andrási	222
CHURCH LIFE	230
NEWS	235
BOOK REVIEWS	238

Redacție — Editorial Office
3400 Cluj-Napoca, Bdul Lenin nr. 9, R. S. România, Tel. 146—09

I. P. Cluj, Municipiul Cluj-Napoca 3009/1976.

